

Сон С. С.,

*старший викладач кафедри конституційного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
м. Одеса*

ПРАВО НА ПУБЛІЧНУ ІНФОРМАЦІЮ В СИСТЕМІ ПРАВ ЛЮДИНИ: ГЕНЕЗИС КОНЦЕПЦІЙ ТА МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. Розкрито право на доступ до публічної інформації як основне право людини та важливий чинник розвитку демократії та реалізації основних прав людини. Здійснено аналіз закономірностей формування та розвитку національного та міжнародного законодавства щодо доступу до публічної інформації. Виокремлено й охарактеризовано покоління національних законів, що регулюють цю сферу відносин. На підставі аналізу законодавства, що регулює питання доступу до публічної інформації, виокремлено підходи, відповідно до яких визначається місце права доступу до публічної інформації в системі прав людини: 1) право на доступ до публічної інформації виникає із свободи преси (Швеція, інші скандинавські держави, Сполучені Штати Америки); 2) право на доступ до публічної інформації базується на свободі вираження думки та прозорості діяльності державних органів. Виявлено чинники, що впливають на постійний розвиток і трансформацію права доступу до публічної інформації. Це право покладає на держави позитивне зобов'язання визнавати право доступу до публічної інформації і розробляти зручні для користувачів системи, що забезпечують практичний доступ до інформації, як шляхом відповіді на запити щодо інформації, так і шляхом завчасного її розкриття. Залежно від рівня правової регламентації виділено два основні інституційні механізми його забезпечення: 1) міжнародний (зокрема, міжнародний регіональний); 2) національний.

Наголошено, що суцільна цифровізація та нові технології забезпечують вільний та легкий доступ до значної кількості документів, однак це не означає, що немає проблем із забезпечення доступу до публічної інформації, розпорядниками якої є державні органи, зокрема, поширена практика її надмірного засекречування, встановлення значних зборів та строків її надання тощо.

Вступ

Суттєве значення в цифрову епоху має інформація, яка стала визначальним елементом еволюції сучасного суспільства, а право на доступ до неї є важливим для розвитку демократії та реалізації основних прав людини. Інформатизацію суспільних відносин, їх цифровізацію розглядають як один із напрямів розвитку конституціоналізму [6, с. 108]. Право на доступ до інформації останніми роками знаходить все більше визнання в національному та міжнародному законодавстві. Багато держав ухвалили закони про свободу інформації взагалі та права на доступ до публічної інформації зокрема, показником чого є глобальний індекс права на інформацію (right to information – RTI).

Стрімкий розвиток інформаційних технологій дозволяє значно полегшити громадянам доступ до публічної інформації, яка їм потрібна або яка призначена для них, наприклад, у 2019 р. у Спільній декларації ОБСЄ, Міжамериканської комісії з прав людини та Спеціального доповідача з питань свободи слова та доступу до інформації рекомендується визнати право на доступ до Інтернету як право людини й обов'язкову умову здійснення права на свободу вираження [22]. Однак це не означає, що немає проблем щодо забезпечення доступу до публічної інформації, розпорядниками якої є державні органи. Так, з одного боку, як зазначає спеціальний доповідач ООН щодо заохочення та захисту права на свободу думок та їх вираження, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій розширює доступність, прозорість інформації про діяльність органів державної влади, а з іншого – існує тенденція обмеження урядами доступу до такого роду інформації шляхом поширення практики її надмірного засекречування, встановлення значних зборів та строків її надання тощо [19].

У сучасній літературі дослідники, які розглядають генезис права на інформацію, зазначають, що «зміст права на інформацію змінюється разом із розвитком цивілізації» [2, с. 415], що «кожне наступне покоління прав людини на інформацію надавало нових якостей, розширювало обсяг прав та свобод, але цей процес відбувався не стихійно, а завдяки постійній боротьбі прогресивних сил за свої права та свободи» [12, с. 4]. На доктринальному рівні конституційне право на доступ до публічної інформації розглядають як «можливість особи,

закріплену нормами конституції та деталізовану в законах з урахуванням міжнародно-правових стандартів, отримувати інформацію, що зафіксована на матеріальних носіях або відображена в електронному вигляді, від розпорядників, які володіють чи зобов'язані володіти нею відповідно до чинного законодавства» [7, с. 17]. Важливою складовою частиною конституційного права на доступ до публічної інформації є забезпечення ефективного механізму його захисту. Конституційне право на захист права доступу до публічної інформації можна розглядати у двох тлумаченнях: 1) перший його контекст, на думку О. М. Похіла, передбачає його розуміння в контексті забезпечення ним охоронних правовідносин превентивного характеру, у процесі втілення саме захисних та правовідновлювальних функцій [13, с. 26]; 2) другий контекст означає наявність права на захист цих прав у будь-яких правовідносинах як забезпечення та водночас його гарантування. Щодо співвідношення понять «захист прав» та «правовий захист» необхідно зазначити таке: вони перебувають одне з одним у відношенні субординації, тобто обсяг першого включається в обсяг другого. Правовий захист створює, зокрема, необхідну соціально-правову спрямованість поведінки людей, формує їхню волю і дію на реальне використання правових засобів захисту своїх прав, тоді як захист прав – це одна з юридичних форм державного управління, що забезпечує реальний правовий захист людини. Їхньою спільною рисою є наявність юридичних механізмів, які перебувають в розпорядженні як держави, так і людини [1].

Заслугує на увагу аналіз закономірностей формування та розвитку національного та міжнародного законодавства щодо доступу до публічної інформації, виокремлення поколінь національних законів, що регулюють цю сферу відносин, та виявлення чинників, що впливають на його постійну трансформацію.

1. Концептуальні засади права доступу до публічної інформації

Розроблення поняття «права людини» має давню історію, водночас кожна історична епоха породжувала свою методологію концепції прав і свобод людини. Класична концепція прав і свобод людини походить із західної філософської доктрини XVII–

XVIII ст. Першою ідеологічною передумовою виникнення вчення про права людини вважається поява гуманістичних підходів, заснованих на співвідношенні людини з навколишнім світом. У різні історичні періоди ідеї, які називають правами людини, набували різного звучання – чи то релігійного, чи то морально-етичного, чи то раціонально обґрунтованого, залежно від того, яка парадигма мислення домінувала в той час. Права людини тісно пов'язані з історичними уявленнями про свободу та справедливість як соціальні явища. Так, ідеологічною основою виникнення та розвитку ідей про свободу інформації та законів, що закріплюють право на доступ до публічної інформації зокрема, є ідеї просвітництва, які сформували концепції «природного права», «суспільного договору», «поділу та рівноваги гілок влади», «опору тиранії», а також захисту приватної власності, громадянських та особистих свобод. У XVIII ст. вони поширилися не лише на європейські країни, але й на американський континент, і набули статусу міжнародної культури [8, с. 7]. Дослідники вказують на спадкоємність ідей європейського розвитку, що знайшло безпосереднє відображення в поглядах і судженнях філософів, учених, письменників, політичних і громадських діячів того часу [9, с. 7].

Після революції в Англії просвітницькі ідеї були сприйняті насамперед у Франції, де в Декларації прав людини і громадянина 1793 р. був закріплений принцип свободи слова та прозорість влади, а також у Німеччині та Голландії. У Швеції філософські концепції просвітництва були розвинені менше, ніж в Англії та Франції, але саме в цій країні в 1766 р. вперше був ухвалений законодавчий акт, який закріпив право на інформацію і принцип гласності для офіційних документів. У преамбулі цього документа наголошується на «великих перевагах, які народ отримує від законної свободи письма та друку, і що це не тільки сприятиме розвитку й поширенню наук і корисних ремесел, а й надасть можливості кожному з вірнопідданих отримувати більш глибокі знання та розуміння щодо мудрості налагодженої системи державного управління; і ця свобода також має розглядатися як один із найкращих засобів поліпшення моралі та заохочення до законслухняності та поваги до законів, тоді як зловживання і незаконні дії викриваються перед народом засобами друку» [10].

Дослідники наголошують на тому, що законодавчому закріпленню свободи інформації сприяли особливості становлення і розвитку демократичної системи цієї країни та парламентських процедур [11]. У XVIII ст., яке називають «золотим періодом» у розвитку шведського парламентаризму, у країні склалася своєрідна політична система, яка дозволила на практиці, а не на рівні теоретико-філософських дискусій, реалізувати багато ідей епохи Просвітництва, зокрема щодо відкритості публічної інформації. У період 1718–1772 рр. державна влада у Швеції реалізовувалася: сеймом як законодавчим органом, до складу якого входили представники чотирьох станів – дворянства, духовенства, бюргерів та селянства; підзвітною сейму Радою Королівства як органом виконавчої влади; королем, влада якого була обмежена. За такого механізму реалізації державної влади можливість впливати на зміни в суспільстві, не вдаючись до насильства, була найбільш імовірною. Водночас забезпечення права доступу до інформації про стан справ у державі, а також гарантування свободи висловлення думки були найважливішими умовами впливу громадян на державну владу.

Вирішальний внесок у створення першого у світі закону про право на публічну інформацію внесли вчений і філософ Петер Форссколь (1732–1763 рр.) та просвітитель, мислитель і політик Андерс Хіденіус (1729–1803 рр.). Зокрема, Петер Форссколь у своїй дисертації «Громадянська свобода» писав, що свобода повинна підтримуватися через свободу, тобто свобода правління через свободу слова. Свобода слова гарантує розквіт наук, нагляд за державними посадовими особами та, зрештою, забезпечує стабільність уряду. Громадяни повинні мати можливість отримувати відповідну інформацію та використовувати її для підвищення загального добробуту. Ідеї П. Форссколя стали передумовою ухвалення у Швеції Закону про свободу друку, безпосередню участь у розробленні якого брав Андерс Хіденіус, що обстоював концепцію щодо неподільності свободи [20, с. 21, 29–30].

Необхідно зазначити, що у XVIII ст. свобода друку була не тільки у Швеції, але й в інших країнах, так, в Англії дозволялося друкувати звіти про дебати в парламенті, проте це не було закріплено на законодавчому рівні. Багато дослідників шведського Закону про свободу друку 1766 р. бачать його

головну мету в забезпеченні публічного доступу до офіційних документів, обґрунтовують це тим, що сім із п'ятнадцяти абзаців цього нормативно-правового акта були присвячені регулюванню ступеня цього публічного доступу. Так, було надано доступ до документів, що розглядалися в судах, органах законодавчої та виконавчої влади. Зазвичай інформація щодо переговорів з іноземними державами також повинна бути відкритою для громадського контролю за винятком такої, що визнавалася державною таємницею, а також робочі документи, що перебували на стадії обговорення [21].

Хоча свобода слова і право на офіційну інформацію у 1772–1809 рр. у Швеції були призупинені, принцип гласності став одним із найважливіших чинників формування традиції побудови державного апарату у країнах Північної Європи. Новий Закон Швеції про свободу друку був ухвалений у 1810 р., переглянутий у 1812 р. та з поправками проіснував до 1949 р., після чого його змінив новий Закон «Про свободу преси», у якому гл. II має назву «Про гласність офіційних документів» [18]. Отже, понад двісті п'ятдесят років право на доступ до публічної інформації є невід'ємною частиною державного управління у Швеції та впливає на формування культури раціональної бюрократії з низьким ступенем корупції та високим ступенем суспільної довіри. У 1951 р. законодавче закріплення права доступу до публічної інформації було реалізовано в іншій скандинавській країні, яку зі Швецією об'єднує історичної минуле, – Фінляндії.

2. Покоління національних заковів про доступ до публічної інформації

Генезис права на доступ до публічної інформації може бути представлений у вигляді формування поколінь національних законів, що регламентують цю сферу суспільних відносин.

До першого покоління національних заковів про доступ до публічної інформації належать перші законодавчі акти, ухвалені у XVIII ст.: у Швеції – у 1766 р.; у Франції – Декларація прав людини і громадянина 1789 р. та Закон 1794 р., яким проголошено, що доступ до архівів більше не є привілеєм, що надається сувереном обраним посадовим особам, а є громадянським правом, наданим усім. До законодавчих актів

першого покоління також відносять Декларацію прав Вірджинії 1776 р., укладену Томасом Джефферсоном для вступних параграфів Декларації незалежності, яка стала основою Білля про права, а також Массачусетської декларації прав і Конституції 1780 р. Так, ст. 5 Массачусетської декларації прав і Конституції встановлювала, що оскільки «уся влада спочатку належить народу і походить від нього, то судді та представники законодавчої та виконавчої влади завжди підзвітні йому»; ст. 18 закріплювала право громадян здійснювати контроль за представниками законодавчої, судової та виконавчої влади під час формування та дотримання законів, необхідних для належного управління співтовариством; ст. 19 передбачала право запитувати в законодавчого органу інформацію шляхом звернень і петицій [17]. Конституція США 1787 р. також містила положення про «способи інформування громадян про діяльність влади шляхом публікації журналів про засідання парламенту США та звітів про надходження і витрачання всіх державних коштів» [4, с. 12].

До другого покоління законодавчих актів, які передбачають відкритість інформації про діяльність державних органів, належать конституції європейських держав, ухвалені в XIX ст., наприклад: Норвегії (1814 р.), Бельгії (1831 р.), Нідерландів (1848 р.), Пруссії (1850 р.), Португалії (1826 р.), Швейцарії (1848 р.), які «забороняли цензуру, проголошували свободу слова та друку, публічність засідань парламентів (таємні засідання були винятком), а також передбачали опублікування парламентських дебатів у пресі. Варто зазначити, що в цих конституційних актах не закріплювали права вимагати звіту від службових осіб та права стежити за використанням податків» [4, с. 13].

До третього покоління законодавчих актів, які передбачають відкритість інформації про діяльність державних органів, належать закони, ухвалені після Другої світової війни у Фінляндії (1951 р.), США (1966 і 1974 рр.), Данії і Норвегії (1970 р.), Франції та Нідерландах (1978 р.), Австралії та Новій Зеландії (1982 р.), Канаді (1983 р.). Ці закони ухвалювалися здебільшого як частина адміністративних реформ у цих державах, їхньою метою було забезпечення більшої прозорості в діяльності урядів та участі громадян в ухваленні рішень.

Четверте покоління законодавства про відкритість публічної інформації було сформовано під впливом розпаду СРСР і соціалістичної системи в Європі, що вплинуло на ухвалення державами пострадянського і постсоціалістичного простору нормативно-правових актів, які закріпили право на інформацію як фундаментальне право й елемент демократії. До конституцій цих держав були включені положення, що передбачають свободу інформації, зокрема й доступ до публічних документів. У законодавстві держав – членів Європейського Союзу доступ до інформації має статус загальної конституційної традиції [16]. Наприклад, у Конституції Франції право на доступ до адміністративних документів є основною гарантією, що надається для здійснення громадянських свобод.

П'яте покоління законодавчих актів, які передбачають відкритість інформації про діяльність державних органів, пов'язано з ухваленням спеціальних законів про доступ до публічної інформації. В Україні право на доступ до публічної інформації врегульовано як на конституційному рівні, так і шляхом ухвалення у 2011 р. спеціального законодавчого акта – Закону «Про доступ до публічної інформації». Зокрема, ст. 34 Конституції України відносить право доступу до інформації до конституційних прав, зміст якого передбачає «право кожного на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань; право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб на свій вибір». Метою Закону 2011 р. «Про доступ до публічної інформації» визначено «забезпечення прозорості та відкритості суб'єктів владних повноважень і створення механізмів реалізації права кожного на доступ до публічної інформації» [14].

Необхідно зазначити, що практика ухвалення спеціального законодавства щодо врегулювання права доступу до публічної інформації в деяких європейських країнах, зокрема в Німеччині та Великобританії, певним чином відрізнялася від загальноєвропейських тенденції розроблення таких нормативно-правових актів, оскільки «нормативне регулювання доступу до такого роду інформації в цих двох країнах відбувалося в напрямі «знизу дороги»: у Великобританії – завдяки стандартизації практики доступу, у Німеччині – завдяки ухваленню земельних законів» [3, с. 10–11]. У Великобританії після тривалих дискусій

такий законодавчий акт був ухвалений у 2000 р., а набув чинності лише у 2006 р., хоча практика кодифікації таких норм була розпочата у 1994 р., коли набув чинності Практичний кодекс із доступу до урядової інформації, який англійський парламент у 1997 р. ухвалив як мінімальний стандарт відкритості. У Німеччині такий федеральний спеціальний інформаційний закон ухвалили у 2005 р., хоча на рівні суб'єктів федерації, зокрема Берліну, Бранденбурга, Шлезвіг-Гольштайну, – у 1999–2000 рр.

На підставі аналізу законодавства, що регулює питання доступу до публічної інформації, представляється можливим виокремити підходи, відповідно до яких визначається місце права доступу до публічної інформації в системі прав людини: 1) право на доступ до публічної інформації виникає із свободи преси (Швеція, інші скандинавські держави, США); 2) право на доступ до публічної інформації базується на свободі вираження думки та прозорості діяльності державних органів. Другий підхід є більш поширеним.

3. Механізми захисту міжнародно-правових стандартів права на публічну інформацію

Слушна думка про те, що міжнародно-правовий захист права людини на інформацію, якою володіють державні органи, є сукупністю норм і принципів міжнародного права, які становлять специфічну галузь цієї системи права і регулюють дії його суб'єктів щодо захисту, охорони та забезпечення цих права, а механізм міжнародного захисту прав людини до публічної інформації варто розглядати як систему міжнародних органів та організацій, які діють із метою здійснення міжнародних стандартів інформаційних прав та свобод людини або їх відновлення в разі порушення [2, с. 141]. Залежно від рівня правової регламентації можна виділити два основні інституційні механізми його забезпечення: 1) міжнародний (зокрема, міжнародний регіональний); 2) національний.

Першим міжнародним документом універсального характеру, що стосується права доступу до інформації органів державної влади, є Резолюція № 59/І, ухвалена 14 грудня 1946 р. на першій сесії ООН, у якій проголошувалося, що право на інформацію є основним правом людини та мірою всіх інших свобод. Загальна

декларація прав людини 1948 р. та Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 р. у ст. 19 визнали, що кожна людина має право на свободу думок та їх вільне вираження, що це право включає в себе свободу мати незалежну думку, шукати, одержувати та поширювати інформацію та думки будь-яким способом, незалежно від кордонів.

Регіональний рівень регулювання права на доступ до публічної інформації представлений насамперед стандартами, розробленими Радою Європи та Європейським Союзом (далі – ЄС). У ст. 10 Європейської конвенції про права людини 1950 р. закріплено право кожної людини на свободу вираження, що включає свободу дотримуватися своїх поглядів, а також отримувати та передавати інформацію та ідеї без втручання. Важливим елементом, що регулює питання доступу до публічної інформації в межах Ради Європи, є документи м'якого права у формі рекомендацій, адресованих державам-членам, без статусу обов'язкового законодавства, вони лише вказують на загальновизнані стандарти поведінки. Як приклад наведемо Рекомендації R (81) 19 Комітету міністрів Ради Європи від 25 листопада 1981 р. щодо доступу до інформації, що зберігається державними органами. Цей документ містить принцип необмеженого доступу до інформації, згідно з яким кожна особа, що перебуває під юрисдикцією держави – члена Ради Європи, має право отримувати дані, що зберігаються органами законодавчої, виконавчої та судової влади. В інших рекомендаціях щодо цього питання передбачалося, що доступ до інформації повинен бути гарантований на засадах рівності, відсутність законного інтересу заявника не є підставою для відмови в наданні інформації. Також було передбачено, що обмеження доступу до інформації має впливати із принципів, необхідних у демократичній державі для захисту суспільних інтересів, приватного життя інших осіб та інших законних інтересів. Також було уточнено, що відмова в наданні інформації повинна бути обґрунтованою та передбачати можливість оскарження такого рішення. На основі рекомендацій Комітету міністрів Рада Європи щодо офіційних документів експертна група розробила конвенцію «Про доступ до офіційних документів», що є першим юридично обов'язковим міжнародним документом про доступ до документів такого роду, який набув чинності лише у 2020 р. Необхідно зазначити, що надала

чинності цій Конвенції саме її ратифікація Україною у травні 2020 р., оскільки за умовами цього нормативно-правового акта його мали підписати не менше 17 країн. Щодо цього є сенс зазначити, це надасть можливість повною мірою використовувати європейський правозахисний механізм щодо забезпечення прав на доступ до публічної інформації.

Що стосується доступу громадян держав – членів Європейського Союзу до документів європейських установ, то це право містилося спочатку в додатку до Маастрихтського договору 1992 р. і гарантувалося ст. 255, потім в Амстердамському договорі 1997 р., а також підтверджувалося Хартією основних прав ЄС 2000 р. Лісабонський договір 2007 р., який набув чинності у 2009 р., закріпив його у ст. 15 як основне право, відповідно до якого установи, служби й агенції Союзу функціонують із метою сприяння належному врядуванню та забезпеченню участі громадянського суспільства в цьому процесі. Кожна фізична або юридична особа, яка проживає або має юридичну адресу на території держави-члена, має право доступу до документів установ, органів, служб та агенцій Союзу, відтворених на будь-якому носіїві, за умов дотримання принципів та умов, визначених Європейським парламентом та Радою за допомогою регламентів згідно зі звичайною законодавчою процедурою» [5, с. 54].

Регіональний рівень регламентації прав людини на доступ до публічної інформації представлений також документами, ухваленими такими міжнародними регіональними організаціями, як Організація Американських держав, Африканський Союз, Асоціація держав Південно-Східної Азії. Наприклад, Африканська комісія з прав людини і народів у 2002 р. ухвалила Декларацію принципів свободи вираження в Африці, у якій зазначається, що свобода вираження поглядів та інформації є фундаментальним і невід'ємним правом та важливим чинником демократичного розвитку, що державні органи зберігають інформацію не для себе, кожен має право на доступ до неї інформації за умовами та правилами, встановленими законом.

Головним судовим органом універсального рівня, створеним у рамках ООН, є Міжнародний суд ООН, до завдань якого входить здійснення міжнародного правосуддя. Його склад і компетенція визначені Статутом ООН та Статутом Міжнародного Суду ООН. До

регіональних міжнародних судових органів щодо захисту права на доступ до публічної інформації належать: Європейський суд з прав людини, Міжамериканський суд з прав людини, Африканський суд з прав людини і народів.

Так, Європейський суд з прав людини вважає, що свобода вираження думок включає в себе право громадськості на адекватну інформацію, зокрема з питань, що становлять суспільний інтерес (справа «Маковей проти Румунії», 2015 р.). Аналогічним чином Міжамериканський суд з прав людини встановив, що право на свободу думки і вираження означає не тільки право і свободу висловлювати свої думки, але й право і свободу шукати, одержувати та поширювати інформацію (справа Лопесча Альвареса, 2005 р.), а також право кожної людини мати доступ до державної інформації (справа Клода Рейеса та інших проти Чилі, 2006 р.).

Необхідно мати на увазі, що міжнародний механізм захисту права на доступ до публічної інформації не може існувати незалежно від національних механізмів, він ефективно функціонує як додатковий до національних механізмів його гарантування. Міжнародно-універсальне та міжнародно-регіональне регулювання і контроль за порушенням прав людини, зокрема й щодо доступу до публічної інформації, повинні насамперед бути спрямовані на підвищення ефективності внутрішньодержавних правопорядків. В Україні ще не створено ефективної системи реалізації права на доступ до публічної інформації. Так, за даними Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, приблизно 11% скарг, які надходять до цієї правозахисної інституції, стосуються додержання права на доступ до публічної та суспільно важливої інформації, що зумовлює «необхідність покращення законодавчого регулювання в цій сфері та вироблення єдиної судової практики та підходів до вирішення спорів, які виникають між розпорядниками та відповідно запитувачами інформації» [15, с. 4].

Висновки

Право на доступ до інформації, якою володіють органи державної влади, або право на публічну інформацію, є основним, фундаментальним правом людини. Довгий час воно розглядалося як напрям модернізації системи адміністрування, а нині його покладено в основу стратегій, розроблених

міжурядовими організаціями та національними урядами, спрямованих на протидію корупції, на захист навколишнього середовища тощо. Пандемія COVID-19 підкреслила важливість інформації під час кризи. Право на доступ до публічної інформації в останні десятиліття знаходить все більше визнання в національному та міжнародному законодавстві. Нині переважна кількість держав ухвалили спеціальні закони щодо врегулювання доступу до публічної інформації.

Розвиток права на доступу до публічної інформації може бути представлений у вигляді формування поколінь національних законів, що регламентують цю сферу суспільних відносин. Варто мати на увазі, що ухвалення закону – це лише перший крок до забезпечення доступності інформації, якою володіють державні органи. Це право покладає на держави позитивне зобов'язання визнавати його та розробляти зручні для користувачів системи, що забезпечують практичний доступ до такої інформації, як шляхом відповіді на запити щодо інформації, так і шляхом завчасного її розкриття.

Список використаних джерел:

1. Баранова С.Г. Конституционное право человека и гражданина на правовую защиту : дис.. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Екатеринбург, 2004. 190 с.
2. Войтович П.П. Інформаційні права людини: міжнародно-правовий захист : монографія. Одеса : Гельветика, 2017. 220 с.
3. Електронне урядування та електронна демократія : навчальний посібник : у 15-и ч. Київ : ФОП Москаленко О.М., 2017. Ч. 11 : Доступ до публічної інформації / Ю.Б. Пігарев, В.М. Дрешпак, І.С. Куспьяк. 2017. 60 с. URL: https://onat.edu.ua/wp-content/uploads/2018/05/Part_011_Feb_2018.pdf.
4. Закон України «Про доступ до публічної інформації» : науково-практичний коментар / за ред. Д. Котляра. Київ, 2012. 170 с. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/00/01/28/7efd195590f891f51d636939b9dd0ca9_1432818344.pdf.
5. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу (2010/C 8301). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

6. Крусян А.Р. Генезис та основні тенденції розвитку сучасного конституціоналізму. *Наукові праці Одеської національної юридичної академії* : збірник наукових праць. Одеса, 2005. Т. IV. С. 102–110.

7. Кушнір І.В. Конституційне право особи на доступ до публічної інформації та його забезпечення Уповноваженим Верховної Ради з прав людини : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2018. 251 с.

8. Лабутіна Т.Л., Ильин Д.В. Английское Просвещение: общественно-политическая и педагогическая мысль. Санкт-Петербург : Алетейя, 2018. 312 с.

9. Марченко М.Н. Эволюция европейских объединительных идей (XI–XIX вв.). *Вестник Московского университета. Серия 11 «Право»*. 2008. Вып. 3. С. 3–13.

10. Милостивий Указ його Величності про свободу письма й друку (1766, Королівство Швеція). Пер. А. Чорноморченка ; Центр демократії та верховенства права. 2016. URL: <https://cedem.org.ua/library/13118/>.

11. Новицкая И.Я. Первый государственный акт об отмене цензуры в Швеции, законенный 2 декабря 1766 г. Его Королевского Величества Милостивым Постановлением относительно свободы выхода в свет рукописных и печатных изданий : исторические предпосылки и персоналии. Москва, 2013. 206 с.

12. Політанський В.С. Право на інформацію як фундаментальне право людини : монографія. Харків : Право, 2017. 208 с.

13. Похил О.М. Поняття і зміст конституційного права на захист своїх прав. *Юридична Україна*. 2009. № 5. С. 25–29.

14. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13 січня 2011 р. № 2939–VI. (у редакції від 24 жовтня 2020 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.

15. Рекомендації Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини з питань додержання конституційного права людини і громадянина на доступ до інформації / Т. Олексюк та ін. Київ, 2020. 336 с. URL: <https://rm.coe.int/recomendations-final-10-02-21/1680a165f7>.

16. Bouhadana I. The right of Access to Public Information: An Analysis of International Conventions. *Revue Internationale des*

Gouvernements Ouverts. 2015. Т. 2. URL: <https://ojs.imodev.org/index.php/RIGO/article/view/1/67>.

17. Constitution of Massachusetts. 1780. URL: <http://www.nhinet.org/ccs/docs/ma-1780.htm>.

18. Jonason P. Le droit d'accès à l'information en droit suédois : une épopée de 250 ans. *Revue Internationale des Gouvernements Ouverts*. 2016. Т. 2. URL: <https://ojs.imodev.org/index.php/RIDDN/article/view/137/175> (дата звернення: 01.06.2020).

19. Kaye David Challenges to Freedom of Information in the Digital Age. URL: https://www.swlaw.edu/sites/default/files/2018-04/JIMEL_V7%2C_N2_-_Challenges_to_Freedom_of_Information_in_the_Digital_Age.pdf.

20. Manninen Juha. Anders Chydenius and the Origins of World's First Freedom of Information Act. *The World's First Freedom of Information Act. Anders Chydenius' Legacy Today* / Anders Chydenius Foundation. Kokkola : Art-Print Ltd, 2006. P. 18–53. URL: https://www.chydenius.net/tiedostot/worlds_first_foia.pdf.

21. Nordin J. The Swedish Freedom of Print Act of 1776 – Background and Significance. URL: https://www.swlaw.edu/sites/default/files/2018-04/Nordin%20Pages%20from%207.2%20FULL%20v7%20%284_13_18%29_.pdf.

22. Twentieth anniversary Joint Declaration: Challenges to freedom of expression in the next decade. 2019. URL: https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Opinion/JointDeclaration10July2019_English.pdf.